

Správa z konferencie "Zložitá cesta k objektivite poznania"

Otto Kostelný, Otto.Kostelny@fsi.utc.sk

V tejto heslovitej, zjednodušenej podobe možno všeobecne vyjadriť hlavné závery odborného seminára *Dokumenty pri skúmaní dejín etnických menšín*, ktorý sa uskutočnil 27. apríla 2005 v Košiciach. Organizátorom podujatia bolo oddelenie histórie Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach v úzkej spolupráci s kolektívom riešiteľov projektu VEGA *Rusíni a Ukrajinci na Slovensku v dokumentoch (1944 - 1970)*. Za účasti historikov, etnológov, sociológov, muzeológov, ale aj archivárov z východného Slovenska a susedných regiónov odznelo niekoľko podnetných príspevkov, na ktoré nadviazala zaujímavá diskusia.

S úvodným referátom *Dokumenty a práca s nimi v etnohistórii* vystúpil zodpovedný riešiteľ projektu PhDr. Stanislav Konečný, CSc. Poukázal na spoločné atribúty, ale aj zvláštnosti produkcie a interpretácie tých historických prameňov, ktoré sa bezprostredne alebo aspoň nepriamo dotýkajú dejín národov a etnických menšín vôbec a Rusínov i Ukrajincov na Slovensku zvlášť.

Priamo problematiky Rusínov a Ukrajincov sa týkal príspevok PaedDr. Mariána Gajdoša, CSc. Autor v ňom analyzoval viaceré druhy tých historických prameňov, ktoré dokumentujú vznik, činnosť a rozpustenie Ukrajinskej národnej rady Prjaševščiny v rokoch 1945-1952. Rôzne, často protirečivé názory viacerých historikov a publicistov na fungovanie UNRP sú niekedy dôsledkom nevedomej selekcie. Spočívala napríklad vo využití len istého druhu prameňov alebo v preferencii dokumentov iba určitej proveniencie. Tým nechtiac obišli zásadu komplexného prístupu, ktorá je podmienkou objektivity.

Túto stránku metodiky práce s dokumentmi o rusínskej a ukrajinskej otázke zdôraznil vo svojom vystúpení riaditeľ Štátneho archívu Zakarpatskej oblasti v Užhorode Michail Delegan, CSc. V jeho prvej časti sa zmienil o niektorých dôležitých etapách histórie archívnictva na území bývalej Podkarpatskej Rusi, v druhej poukázal na aplikovanie niektorých princípov archívnej evidencie a uloženia fondov na pracoviskách archívu v Užhorode a v Berehove.

Účastníkov seminára značne zaujal akademik Národnej akadémie vied Ukrajiny Mikuláš Mušinka, DrSc. Prácu s prameňmi z osobných archívov totiž demonštroval na príklade pozostalosti Floriána Zaplatala. Obsahuje množstvo veľmi cenných dokumentov a výtlačkov dobových periodík, ktoré prezentujú významnú etapu v dejinách Podkarpatska po jeho pričlenení k Československu v roku 1919 s určitými konotáciami na súčasnosť.

Blok príspevkov týkajúcich sa rusínskej a ukrajinskej problematiky uzavrel Mgr. Alexander Mušinka, ktorý charakterizoval internetové zdroje týkajúce sa dejín i súčasnosti Rusínov a Ukrajincov na Slovensku. Ide väčšinou len o základné údaje, niekedy iba o fabulovanie tejto otázky s nízkou mierou objektivity a použiteľnosti vo vzdelávaní a vo výskume. Na druhej strane, ocenil úroveň webových stránok *Spolku rusínskej mládeže* a archív *Narodnych novynok* od roku 2001.

Charakteristike písomných prameňov o dejinách Rómov na Slovensku v 20. storočí sa venovala PhDr. Anna Jurová, CSc. vo svojom príspevku *Rómska menšina na Slovensku v dokumentoch*. V tomto smere využila bohaté skúsenosti, ktoré má nielen zo štúdia rómskej problematiky v archívoch na Slovensku a v Českej republike, ale aj z prípravy rozsiahlej edície dokumentov, na pokračovaní ktorej pracuje i v súčasnosti. Jedným z typických nedostatkov v tejto sfére je absencia písomných dokumentov rómskej proveniencie, čo za istých okolností môže deformovať obraz Rómov u majoritnej spoločnosti.

Mgr. Anna Tkáčová v príspevku *Archívny výskum Rómov* sa pokúsila porovnať stav a kvalitu spracovania archívnych materiálov, ich evidenciu, uloženie, ako aj ich prístupnosť a úroveň podmienok a služieb pre bádateľov v niektorých archívoch v strednej Európe. Komparáciu jej umožnili pracovné pobyty v archívoch v Košiciach, v Prešove, vo Viedni, v Budapešti a v Berehove.

Oživením seminára bolo vystúpenie doc. PhDr. Antona Juska, CSc. z Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty PU v Prešove o informáciách, ktoré možno dedukovať z výtvarného prejavu rómskych detí.

K uvedeným vystúpeniam sa v priebehu seminára rozprúdila živá a relatívne široká diskusia, v ktorej si účastníci ozrejmili niektoré nejasnosti a nedorozumenia vyplývajúce z nejednotnej terminológie v tejto oblasti. V jej rámci aktéri podujatia čiastočne doplnili obraz o prameňoch k dejinám etnických minorít niektorými faktami a skúsenosťami z výskumu maďarskej, nemeckej a židovskej menšiny.

Všetci sa zhodli na tom, že skúmanie dejín etnických menšín je vzhľadom na povahu historických prameňov a špecifiká ich interpretácie mimoriadne náročné, avšak predstavuje jedinú cestu k objektívite poznania. Práve ono je však prvým predpokladom pre postupné odstránenie etnických stereotypov a posun medzietnických vzťahov na úroveň 21. storočia.